

буклет чи альбом історичних та культурних пам'яток, хоча багато і щедро ілюстрована. Головне в ній – текст, вдала, як на нас, спроба показати непереривність історичного життя у місті. Книга орієнтована на молодь, автор, присвячує її «своїм дітям і дітям Чернігова». За рахунок відмови від строго наукового підходу, насамперед у оформленні, уникаючи використання фахової термінології, було досягнуто певної простоти сприйняття тексту, що дає підставу сподіватися, що книгу прочитають не тільки історики, краєзнавці, представники чернігівських інтелігентних кіл, але й численні любителі історії в місті та Україні. Власне одним з лейтмотивів книги став не артикульований, але наявний заклик автора саме до молодших чернігівців: ви побачили доробок поколінь, що давно вже стали історією, отримали непоганий спадок від старшої генерації – далі все буде залежати від вас: доля міста, його історичних та культурно-мистецьких пам'яток, підвищення добробуту городян, комфортність проживання – все у ваших руках.

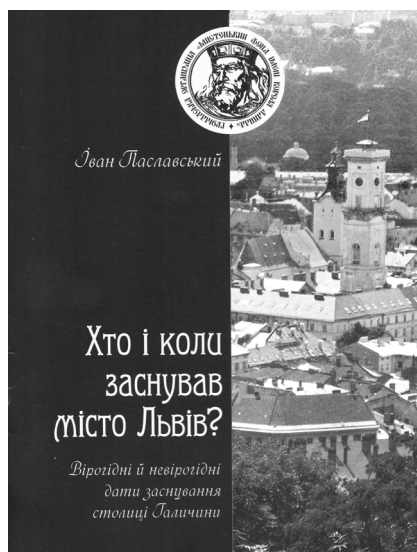
Безумовно, що перша спроба дати читачам України й усім, хто цікавиться її минулим, але мешкає далеко за її межами, системний виклад історії одного з найдревніших міст нашої Батьківщини викличе і вже викликає різнопланову реакцію. Комуś не сподобається надмір археологічного матеріалу, а хтось гостро відчує його брак; будуть нарікання на відсутність тієї чи іншої конче важливої інформації і засилля необов'язкових, на стороннє судження, подробиць; знайдуться і такі, хто не сприйме популярний характер викладу матеріалу або ж він видасться надто вже специфічним. Проте утримаємося від критичних суджень і зауважень, адже тема дослідження старожитностей та й недавнього минулого Чернігова аж ніяк не вичерпана. Навпаки, книга С. Леп'явка стане відправною точкою для розгортання наукових дискусій, появи нових версій тих чи інших подій, а все разом взяте сприятиме подальшому вивченню історії прекрасного старовинного міста на Десні.

Ігор Чорновол (м. Львів)

Іван Паславський про заснування Львова

Рец. на: Іван Паславський. *Хто і коли заснував місто Львів? Вірогідні й невірогідні дати заснування столиці Галичини*. Львів: «Українські технології», 2010. 35+1 ст.

Іван Паславський – кандидат філософських наук, провідний науковий співробітник відділу середніх віків Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, відомий своїми ґрунтовними дослідженнями в галузі середньовічної й ранньомодерної історії України.

Коротко про проблему заснування Львова. В літописі місто вперше згадано під час опису пожежі в Холмі 1259 р., яку нібито було видно й зі Львова: «1259. Данило ж і Василько все одно зібралися удвох, маючи намір битися з татарами. Але прилучилось ото за гріхи [наші] загорітися Холмові через окаянну бабу ... і полум'я було таке велике, що зо всієї землі [Хомської] заграбу було видіти. Навіть і зо Львова дивлячись, було видно [її] по белзьких полях от палахкотіння сильного полум'я*». Історики

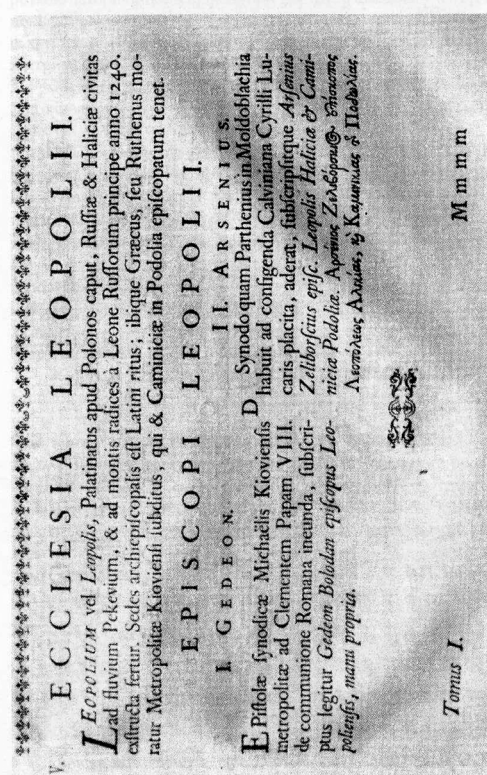
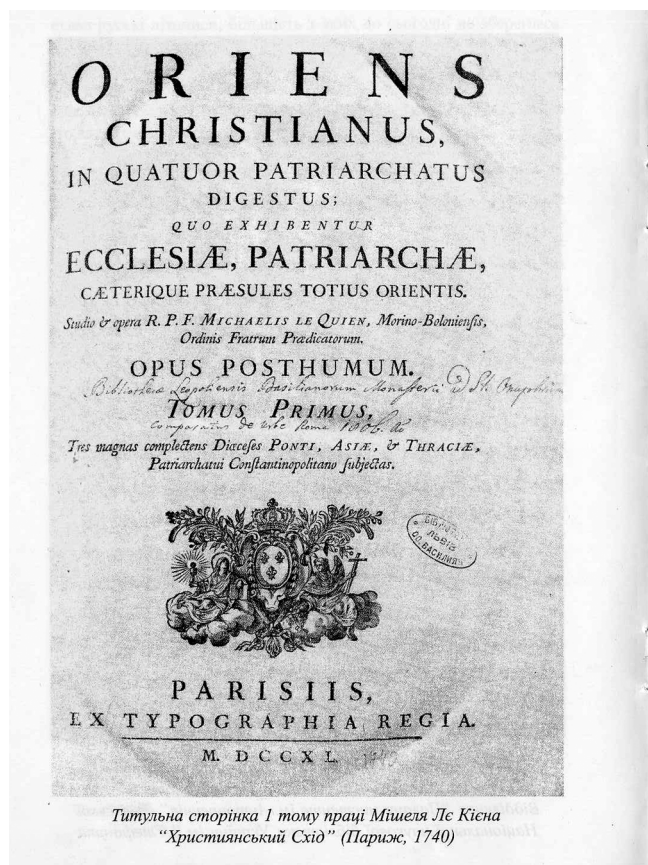
* Літопис руський. Переклад Л. Махновця. Київ, 1990. - С. 417.

встановили, що пожежа трапилася на три роки раніше, тому це повідомлення літописця уточнили – 1256 рік. Оскільки в світовій практиці прийнято датувати вік міста за першою письмовою згадкою, то утвердилася саме ця дата. Хоч насправді усім зрозуміло, що 1256р. Львів вже існував.

Отже, коли насправді засновано Львів? Вперше проблема постала під час судового позову магістрату до королівського суду проти вірменської громади з метою скасування їхніх привілеїв 1578р.: вірмени стверджували, що їх предки прийшли до Львова відразу після заснування міста Данилом Романовичем, а міські райці – його сином Левом близько 1280 р; варто зауважити, що в оригіналі скарги іншим почерком дату виправлено на 1269 р. (circa 1269). Відтоді вважали, що місто заснував Лев Данилович 1280 або 1270 року. Цю думку утвердили перші історики Львова, бургомістри Йоган Альнпек і Варфоломій Зіморевич, на початку XVII століття. Але після того, як російський історик Микола Карамзін вперше опублікував фрагменти Галицько-Волинського літопису (1816-1817), вже ніхто не сумнівався, що місто старше. Згодом, з огляду на молодий вік князя

Лева (який народився не пізніше 1225 р.), було піддано ревізії також давню традицію вважати особу старшого сина Данила Романовича за фундатора нашого міста. Думка про заснування Львова королем Данилом переважила серед істориків наприкінці XIX – XX століттях завдяки авторитетові М.Грушевського.

Відкриття І.Паславського полягає у впровадженні в науковий обіг трактату «Християнський Схід» бібліотекаря домініканського монастиря святого Оноре в Парижі, історика, одного із засновників наукової візантиністики Мішеля Ле Кієна (1661-1733). Перерахувавши 13 резиденцій руських єпископів, М.Кієн вказав лише одну точну дату заснування міста – саме Львова: «Леополь або Львів, центр воєводства в Польщі, – руське місто в Галичині, що, як доносять, було засноване князем русинів Левом 1240 року над річкою Полтвою і біля підніжжя гори». Відтак автор брошури роздумує над джерелами інформації М.Кієна, який сам вказав на руські літописи й повідомлення певного Деліля. І.Паславський встановив, що йдеться про директора астрономічної обсерваторії в Петербурзі (1725-1747) Жозе Ніколя Деліля і припустив, що Деліль мав доступ до літописів, згодом утрачених.

Вказівку на 1240 рік підтверджує також пізній Тверський літопис, де заснування Львова датовано 1241 роком. Свою гіпотезу І.Паславський підкріпив власними роздумами, що під час монголо-татарської навали логічним було б рішення зміцнити обороноздатність Галицько-Волинського князівства.

Автор врахував також результати археологічних досліджень останніх років, які виявили на території сучасного міста сліди давніших поселень. Відтак Володимир Петегирич датував виникнення торгово-ремісничого осередку Львова та перших фортифікацій на Високому Замку межею XI-XII століть, а історики архітектури Іван та Роман Могитичі обґрунтували тезу про заснування міста Романом Мстиславичем (батько короля Данила, загинув у бою 1205р.).

Гіпотеза І.Паславського про заснування Львова 1240р. не позбавлена слабких місць. По-перше, що означало в ті часи «заснувати місто»? «Якщо й існувало там якесь село чи ремісничо-торгове поселення, навіть з будівлею церковного храму, то воно ще ніяк не було містом, – каже автор. – Середньовічне місто починалося щойно тоді, коли поселення набувало політично-адміністративного (центр княжого уділу), релігійно-церковного (єпископська кафедра) чи оборонного (укріплений замок з городом)». Але ж далеко не всі городи могли похвалитися власним князем чи кафедрою. Гадаю, медієвісти мали б спочатку взагалі з'ясувати проблему заснування городів князями, а тоді й проблема виникнення Львова була б вирішена.

1240 р. Лев Данилович міг мати щонайбільше 15 років, тому не міг приймати жодні рішення. Це розуміє сам автор, тому наголошує на середньовічному латинському уявленні про досягнення юнаками повноліття в віці 14 років (так звана конфірмація). Взагалі, треба врахувати про існування певного культу Лева Даниловича, розпочинаючи з XV ст., про що свідчить часті підробки саме його грамот, а не іншого князя, а також напис на міській Галицькій брамі латиною «Князь Лев поклав мені підвалини. Нащадки дали ім'я мені Леонтополіс». Насправді ж львів'яни ранньомодерної

епохи були зовсім не певні про обставини заснування свого міста (що підтверджує й презентована брошура). Тому, пишучи про Лева Даниловича, важливо не піддатися чарам культу цього князя, який тепер поступово відроджується.

Однак найважливіший фактор, що підважує гіпотезу про 1240 рік, – Звенигород. Досі в дискусіях про Львів вчені чомусь не звертали увагу на це квітуче місто, від якого Львів віддалений всього на двадцять кілометрів. Який сенс будувати нове потужне місто на такій малій віддалі? На мою думку, заснування Львова як би «по замовчуванню» свідчило про небажання його засновників відродити зруйнований монголами Звенигород (до чого Лева Даниловича зобов'язував титул князя звенигородського), а можливо, й символізувало перенесення Звенигорода всього 20 кілометрів на північ*. Тому вважаю, що Львів міг бути заснований (чи розбудований) після монголо-татарської навали, не раніше 1244 року. До речі, так вважає й професор Леонтій Войтович, автор книги «Князь Лев Данилович»** (Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2012).

Утім, І.Паславський усвідомлює гіпотетичність власних тверджень, тому своє вступне слово завершив так: «Що ж до висновків, то їх, звісно, не слід сприймати як істину в останній інстанції. Необхідні додаткові аргументи, які б підтверджували б цю нововідкриту нами дату заснування Львова. Сподіваємося, що наше повідомлення збудить інтерес серед істориків, і вони висловлять свою думку щодо вірогідності звістки Мішеля Ле Кієна». Тому, висловивши низку зауважень, ми лише прислухалися до закликів шановного автора і так само розуміємо дискусійний характер власних аргументів.

Наративних джерел про історію нашого краю в середні віки – обмаль, тому відкриття ще одного – для медієвістів, безумовно, подія. Відзначу також струнку методологічну побудову тексту брошури (що вказує на досвідчену руку), а також найбільше адаптований до вимог сучасності ретельний огляд історіографії проблеми.

* І.Чорновол. Загибель Звенигорода // Львівська газета, 6 грудня 2012.

** Див. мою рецензію: Львівська газета, 2013. – 10 січня. [http://\(режим доступу gazeta.lviv.ua/article/7571\)](http://(режим доступу gazeta.lviv.ua/article/7571))